

Нови рекордер гледаности

Пре неку ноћ премијерно је пала завеса на најновију серију Здравка Шотре „Рањени орла“, љубавну мелодраму смештену између два рата. Милион фанатичних гледалаца остао је да уздише за најгледанијим ТВ остварењем свих времена, још два пута толико осталих који су се, вољно и невољно, повремено укључивали у ову љубавну сагу, могли су да ударе са закључним похвалама и покудама, усхићењем и подсмехом. Без обзира на то шта има да каже критика, основне цифре показују да је Шотра „још једном успео“.

Снимио је филмско дело које је до те мере пробало све рејтинге гледаности, да свака озбиљна „критика“ његовог режијско-продукцијског ангажмана унапред постаје унеколико депласирана. Попут романа Милице Јаковљевић Мир-Јам пре више од педесет година, Шотра је напосто снимио један

бестселер

и његово постојање свим намрштеним критичарима оправдао једноставном логиком тржишта.

Пошто се окончала последња, седамнаеста епизода серијала, можемо да подвучемо својеврсну „црту“ и погледамо шта је то тачно, овог пута, Шотра (поново) подарио телевизијској публици. Ко у међувремену није на брзину прочитао књигу (поред малобројне групе срећника који је познају од раније), грозничаво је ишчекивао расплет у коме је Анђелка најзад „пошла“ за младог авијатичара Ненада, стицајем сплета судбине тешко страдалог у авионској несрећи, чиме је серијал најзад оправдао своје име, а фабула добила могућност да драмским обртом извуче главне јунаке из њихових друштвено детерминисаних животних токова у истински холивудски хепиенд.

Крај ове серије био је одлична прилика за многе да последњи пут презриво заколутају очима, згражајући се било развученом „сапунастом“ нарацијом, било назадним, шовинистичким заплетом, или просто уобичајеним Шотриним „недостатком талента“

умноженим „неспособношћу публике да тај неталенат уочи“. Изненађује, ипак, толико често негодовање због малог културног удара који је пројекат учинио у земљи, када се узме у обзир чињеница да су улице српских насеља од понедељка до четвртка редовно пустеле у периоду од осам до девет часова. Као својевремено са врхунцем жанра теленовеле, руском костимираном серијом Бедная Настя (код нас преведене као „Кнегиња Анастасија“), многи од стида нису смели да признају да су се „упецали“, упорно тврдећи да, ето, гледају то само да би се чудом начудили глупости оних којима се тако нешто заиста допада. При томе је „Рањени орао“ далеко, далеко више од теленовеле.

Прича из „бел епок“

Наравно да се може јадиковати за златним временом српске телевизије, када је сниман „Вук Караџић“, „Више од игре“, „Грлом у јагоде“, па чак и често прозивани „Отписани“. Ове серије су дојмиле скоро свиме – буџетима, камером, иновативношћу и култним статусом који су брзо стицале. Наше време је далеко од културне атмосфере способне да избаци нешто таквог квалитета (а још мање да тако нешто финансира). Такође, изванредни светски пројекти попут „Рима“, „Бекства из затвора“ или руске „Бригаде“ у протеклој деценији поставили су нове, веома високе стандарде добре серије. Ни са ким од њих Шотра се не такмичи, нити претендује да поседује техничке могућности да оствари нешто приближно налик наведеном. Након филмских суперхитова попут „Лајања на звезде“ и „Зоне Замфирове“, након симпатичних и веома запажених образовних филмова о историји Србије до краја I светског рата, овај изузетно продуктивни и у публици омиљени режисер створио је једноставно и непретенциозно дело по опробаном обрасцу. Тај образац се своди на ТВ филм са јаким елементима позоришта, заснован на пажљиво одабраном и брижљиво адатираном класичном књижевном делу, зачињеним бравурозном глумом протагониста и нарочитим даром режисера да публику пренесе у особиту атмосферу епохе.

У томе лежи први и најочљивији квалитет „Рањеног орла“. Прича је смештена у једно лепо време које у план истиче једну лепу земљу, намерно и свесно апстраховану из своје трагичне историјске судбине, како би се боље видели карактери и обичаји разноликих људи који су у њој живели – а који варирају од мондијалистичког космополитизма, преко особитог балканско-средњеевропског малограђанства, до нарочитих локалних, националних и етничких топоса који су одувек представљали главни украс лепе књижевности негдање Југославије. Иако продукција серије није могла ни да помисли на средства која су стварала „Индијану Џонса“, „Енглеског пацијента“, па чак и „савременика“, „Чарлстон за Огњенку“, костимографима, сценографима и сценаристима „Рањеног орла“ мора се одати признање за успешно и уверљиво преношење радње у међуратну епоху. Фризури, држање и одећа подсећају

нас изванредно на старе фотографије наших баба и деда, а језик дијалога упућује на особито време када је расла и стасавала српска модерна, о коју се Јаковљевићева у најмању руку бар очешала.

Шотрин дар да нас пренесе у једно друго време читава се, међутим, пре свега у способности да милионску публику прикује уз заплет који је културолошки и цивилизационо потпуно *passé* – млада и образована жена не може да се упоји у друштво зато што ју је, непосредно након венчања, одбацио муж јер није била невина

. Колико год нама данас то изгледало лицемерно, назадно, па и шовинистички, Шотра нас успешно усисава у норме друштва у којима постоје веома чврсто одређене друштвене улоге које се морају играти дословце, а које се не могу превазићи ни на који начин сем преузимањем другог друштвеног типа. Анђелка је током свих седамнаест епизода детерминисана својом несрећом која се своди на губљење невиности пре брака, због које не само да је изгубила част у очима свог мужа, иначе опет типичног патријархалног Црногорца, већ је она саму себе убедила да је „недостојна среће“, безнадежно покушавајући саму себе да казни за сопствени „пад“, не би ли се тако искупила у очима оних који је осуђују. Неспремна и неспособна за искрен и сретан брак, она је приморана да изиграва неког другог не би ли макар могла да машта о сретној будућности поред човека кога воли, док јој истовремено прети „јавно посрнуће“ будући да је човек који ју је „обешчастио“ прогони у намери да је дефинитивно учини својом љубавницом, а њен посрнули статус сведе до презрене „жене сумњивог морала“. Из позадине свега избија једна дубока фашисоидност друштва које „палом“ појединцу не даје практично никакву могућност искупљења, будући да Анђелка постаје достојна љубави свога авијатичара Ненада тек када овај остане богаљем након своје несреће, чиме они у својој „оштећености“ најзад постају компатибилни, без суштинске могућности еманципације.

Првобитни отпор према овим, културолошки нама већ толико далеким поставкама јавног морала, нарација серије некако успева да преброди и усиса нас у систем вредности оног времена, омогућујући нас да трагично незнађе ликова доживимо као своје сопствено. Шотра тако наставља пут започет у својим историјским ТВ драмама, настојећи увек и да своје гледаоце нечему научи, али пре свега да их повеже са њиховом традицијом, а обичаје прошлог времена учини разумљивим и блиским. Подсећање на „стара времена и вредности“ Шотрин је лајт-мотив од „Лајања на звезде“ наовамо, и он га се држи веома доследно и никако без успеха.

Језик и обичаји

Наравно, оно што оваква поставка даље нуди гледаоцима јесте прилика да њихови омиљени глумци напусте манир вечно понављаних „драма свакодневног живота“, изађу из улога ваза једних истих уличних протува, урбаних риба и бивше средње класе коју је прегазило време и појеле промене, и да покажу сав свој раскошни таленат у једном необичном светлу, а кроз један помало заборављен, књижевни језик. Последица бурних, али кинематографски изузетно плодних деведесетих, оставила нам је читаву генерацију изванредних глумаца која је са невероватном верношћу улазила у ликове криминалаца, наркомана, спонзоруша, затупастих спортиста и бешћутних каријериста, али се видно спетљавала сваки пут када треба да одигра нешто истински „класично“. Чинило се да сваки текст који није прожет псовкама и жаргоном, наши глумци по нужди изводе са дрвеношћу и декламаторством „Госпође министарке“ на некој средњошколској драмској секцији. Чинило се да нас је сопствена кинематографија (исто се вероватно може рећи и за савремено позориште) одаљила од нашег властитог књижевног језика, са глумцима који као да нису били способни да пренесу емоције изражене без жаргонских поштапалица које красе нашу епоху, а публика изгубила свако разумевање за све што није изречено суровим језиком њене свакодневице.

Наравно, управо је Шотра добрим делом заслужан што је на нашој телевизијској сцени дошло до својеврсног опоравка, ако не баш и васкрснућа, лепог говора и књижевног језика. Он нам је први понудио изванредно гледано „Лајање на звезде“ и у речник обавезних филмских цитата унео мноштво афоризама ослобођених сваке вулгарности и профаности нашег времена, затим је буквално дигао из мртвих један строго локални дијалекат преко „Зоне Замфирове“, показавши запањеној публици колико су све те „урбане фаце“ способне да се унесу у провинцијални и дубоко народски дух Сремчевог Ниша. У „Рањеном орлу“ нам је кроз измешани и шаролики свет Краљевине Југославије још једном приказано мноштво дијалеката у које се наши глумци са понекад задивљујућом лакоћом уживљавају, али је пре свега приказана могућност исказивања емоција и ношења узбудљивог заплета на леђима обичног, књижевног српског језика.

Далеко од тога да су сви глумци у Шотриној екипи остварили овај ласкав културолошки задатак, али његове главне звезде су то учиниле до те мере изванредно, да је то засенило све пропусте који се могу догодити код евентуалних епизодних сцена. Сјајни трио Анђелкиних удварача просто се утркује у изванредности својих класичних књижевних ликова. Несуђени Анђелкин муж, Војин Ђетковић, после успешне трансформације у кујунцију Манета, показао је необичну уверљивост играјући конзервативног Црногорца, судију Тому. Маринко Мацгаљ, обично узиман неозбиљно због свог веселничког ангажмана у светлуцавом поп-ансамблу „Фламингоси“, показао је завидан таленат у лику шармантног и симпатичног требињског муслимана Сафета. Али све је, наравно, надмашио пословично брилијантни Ненад Јездичић, са ликом газде Митића достојног газда Митке код Станковића или Рогожина код Достојевског. Када се на ову тројицу надовежу одлична Мићаловићева, чије су могућности унеколико спутане ограничењима њеног помало интровертног лика, али рецимо и Наташа

Нинковић у стопроцентно верном херцеговачком говору, држању и менталитету, ствара се драмска атмосфера достојна и дела знатно озбиљнијих и претенциознијих од љубавних романа Мир-Јам.

Између кнегиње Анастасије и Ане Карењине

Сви ови услови били су довољни да се створи нешто што би могло изгледати као чудо, да није потпуно просто и саморазумљиво – квалитетна костимирина серија са одличним одзивом код публике. Наравно да љубитељи озбиљних историјских остварења имају право да јадикују над непоновљивим старим серијама, а поготово недостижним стандардом квалитета које постављају кинематографије богатијих земаља (Америка, Британија, Француска, Русија), као што критичари имају право да се буне што серија не одражава унутрашње турбуленције ондашњег југословенског друштва, што не рефлектује више на историјске стихије и морално-културолошке ломове које излазе из оквира перспективе младих удавача и распуштеница да нађу „добру партију“. Али треба бити реалан – Шотра је екранизовао љубавни роман, ни више, ни мање. Није у питању „Доктор Живаго“, нити Андрићева „Госпођица“ – текст потиче од Мир-Јам и носи само онолико колико може пружити лака љубавна књижевност. И управо ако то имамо на уму, можемо видети да је „Рањени орао“ далеко више од сви „Касандри“ и „Династија“ које су толико сати из живота отеле нашим домаћицама, да је он знатно више чак и од „Кнегиње Анастасије“ која, истина, јако лепо приказује језик и епоху николајевске Русије, али тоне у маниризму заплета сапунице и губи тежину после жездесете епизоде вечног враћања истог.

Тематика „Рањеног орла“ ипак је и дубља и тежа од просечног ТВ љубића. Њено разумевање тражи познавање и *tempora* и *mores* предратне Југославије, са њеним локалним финесама и етничким колоритом. Најзад, Анђелка има проблем далеко озбиљнији него да ли ће „остати са Педром коме се обећала, или побећи са Хуаном кога воли“ – она се суштински не разликује много од Ане Карењине, која виси у процепу између страсти коју нема храбрости да следи и дужности коју нема снаге да испуни. Најзад, само је пар корака од мексичке сапунице до Толстојевог романа – а тих пар корака чини сву разлику између бофла и озбиљне књижевности. Шотра превазилази прво отворено не претендујући на универзални патос и ограничавајући се на димензије романа, што његову љубавну ричу своди на подношљивих 17 епизода током којих сви ликови имају довољно времена да се покажу, али не и толико да досаде и почну да се понављају. Истовремено, Анђелка дефинитивно није ни Настасја Филиповна ни Лариса Фјодоровна, као што „Рањени орао“ није ни „Варљиво сунце“ ни „Енглески пацијент“, ни „Кабаре“. Можда је наш грех што би тако нешто од њега очекивали, или наша трагедија што наша кинематографија није у стању да нам тако нешто пружи. Уосталом, „Чарлстон за Огњенку“ је увек ту за све нас који од међуратне епохе хоћемо више страсти,

Зашто смо волели „Рањеног орла“

Пише: Никола Танасић
субота, 17 јануар 2009 13:37

безнађа и категоријалних ломова.

„Рањени орао“ се ни са ким од наведених ни не пореди, нити му је то намера. Он може мирно да стане уз било коју ТВ екранизацију било ког љубавног романа из било ког дела света и да се не обрука. Није спорно да би многи од нас волели да на телевизији виде екранизовано нешто друго, али није ни спорно и да већина од нас није имала ништа против да на телевизији гледа управо „Рањеног орла“. То је закон телевизијског тржишта и коме се не допада – тај мења канал. Али остаје чињеница да је Шотрина серија освежење после превише много суморних серија о суморној свакодневици, са бескрајно профанисаним дијалозима растегнутим тако да једна сцена захвати што више епизода и ликовима који се претачу један у другог до непрепознавања. Такође остаје чињеница да је „Рањени орао“ само један од показатеља оживеле локалне ТВ продукције на српском језику, која је још далеко од конкуренције својој англосаксонској „великој браћи“, али свакако добар знак да у будућности од наших продуцентских кућа можемо да очекујемо нешто још боље. Једно је сигурно – ниједна британска серија, ма колико добра била, неће нам рећи ништа о животу у предратном Београду, Требињу и шумадијским селима, нити ће нам, поред свег свог буџета и режисерског мајсторства рећи ишта о времену

на
ших

баба и деда. „Рањени орао“ је ту ненадмашан – барем до следеће домаће костимиране серије.

У Београду, 17. јануара 2009. год.